

**KAJIAN TERHADAP FUNGSI-FUNGSI MUZIUM BUGIS
DI PONTIAN JOHOR**

KHAIRUDDIN BIN KAMISAN

47166

Ijazah Sarjana Muda Dengan Kepujian

(Pengurusan Seni)

2017

**KAJIAN TERHADAP FUNGSI-FUNGSI MUZIUM BUGIS
DI PONTIAN JOHOR**

KHAIRUDDIN BIN KAMISAN

47166

Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Seni Gunaan dengan Kepujian
Pengurusan Seni

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

2017

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Grade: _____

Please tick ()

Final Year Project Report ☐

Masters ☐

PhD ☐

DECLARATION OF ORIGINAL WORK

This declaration is made on the.....day of.....2016.

Student's Declaration:

I..... hereby declare that the work entitled..... is my original work. I have not copied from any other students' work or from any other sources except where due reference or acknowledgement is made explicitly in the text, nor has any part been written for me by another person.

Date submitted

Name of the student (Matric No.)

Supervisor's Declaration:

I..... hereby certifies that the work entitle..... was prepared by the above named student, and was submitted to the "FACULTY" as a * partial/full fulfillment for the conferment of.....and the a forementioned work, to the best of my knowledge, is the said student's work.

Received for examination by: _____ Date: _____

I declare that Project/Thesis is classified as (Please tick (√)):

- ☐ **CONFIDENTIAL** (Contains confidential information under the Official Secret Act 1972)*
☐ **RESTRICTED** (Contains restricted information as specified by the organisation where research was done)*
☐ **OPEN ACCESS**

Validation of Project/Thesis

I therefore duly affirmed with free consent and willingness declare that this said Project/Thesis shall be placed officially in the Centre for Academic Information Services with the abiding interest and rights as follows:

- This Project/Thesis is the sole legal property of Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS).
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies for the purpose of academic and research only and not for other purpose.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to digitalise the content for the Local Content Database.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies of the Project/Thesis for academic exchange between Higher Learning Institute.
- No dispute or any claim shall arise from the student itself neither third party on this Project/Thesis once it becomes the sole property of UNIMAS.
- This Project/Thesis or any material, data and information related to it shall not be distributed, published or disclosed to any party by the student except with UNIMAS permission.

Student signature _____

Supervisor signature: _____

Current Address:

**PARIT HJ OTHMAN
KAMPUNG SERI BUNIAN
BATU 33 JALAN JOHOR
82000 PONTIAN JOHOR**

Notes: * If the Project/Thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach together as annexure a letter from the organisation with the period and reasons of confidentiality and restriction.

[The instrument is duly prepared by The Centre for Academic Information Services]

Projek bertajuk “**KAJIAN TERHADAP FUNGSI-FUNGSI MUZIUM BUGIS DI PONTIAN JOHOR**” telah disediakan oleh **KHAIRUDDIN BIN KAMISAN** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian (**Pengurusan Seni**).

Diterima untuk diperiksa oleh:

(Puan Rahah Haji Hasan)

Tarikh:

PENGAKUAN

Saya mengaku bahawa tiada bahagian daripada penyelidikan yang di pamerkan dalam Penyelidikan dan Projek Tahun Akhir ini telah digunakan sebagai bahan sokongan untuk sesuatu ijazah atau kelulusan sama ada kepada universiti ini atau institut pengajian tinggi (IPT) lain.

Yang Benar,

(KHAIRUDDIN BIN KAMISAN)

47166

Program Pengurusan Seni

PENGHARGAAN

Alhamdulillah dan syukur saya panjatkan ke hadrat Allah swt kerana dengan limpah kurnia dan keizinanNya dapat saya menyelesaikan kajian ini dengan jayanya. Pertama sekali, saya ingin mengucapkan setinggi-tinggi pengharhaan kepada Puan Rahah Haji Hassan selaku *Supervisor Final Year Project* saya kerana memberi bimbingan dan tunjuk ajar tanpa penat lelah. Melalui nasihat dan juga kata-kata semangat yang diberikan juga sangat membantu dalam menyiapkan kajian ini.

Setelah menjalani selama dua semester berusaha untuk menjalankan kajian ini dengan membuat proposal penyelidikan, kajian lapangan dan juga pendokumentasian dapat juga saya menyiapkan kajian ini. Di kesempatan ini juga saya ingin mengucapkan jutaan terima kasih kepada kedua ibu bapa saya kerana banyak membantu dari sudut doa dan keredhaan, bantuan wang ringgit dan kata-kata semangat yang tidak pernah putus dalam membantu saya.

Tidak lupa juga kepada ahli keluarga saya yang banyak membantu dari segi material seperti menyediakan kenderaan dan kelengkapan lain dalam kajian ini. Kepada pensyarah-pensyarah lain juga diucapkan ribuan terima kasih kerana telah membantu sama ada secara langsung mahupun tidak langsung.

Tidak lupa juga kepada rakan-rakan seperjuangan yang sentiasa bersama-sama memberi pandangan dan bertukar pendapat. Kepada pihak Muzium Bugis, saya mengucapkan setinggi-tinggi penghargaan dan terima kasih atas kerjasama baik yang diberikan untuk membantu saya dalam menjalankan kajian ini dari awal sehingga selesai.

*Dari daik pulang ke daik,
Sehari-hari berkebun pisang,
Budi baik di balas baik,
Dalam hati dikenang orang*

ISI KANDUNGAN**MUKA SURAT**

TAJUK PENYELIDIKAN	i
BORANG PENGESAHAN STATUS LAPORAN	ii-iii
PENGESAHAN DAN TANDATANGAN PENYELIA	iv
PENGAKUAN	v
PENGHARGAAN	vi-vii
ISI KANDUNGAN	viii-ix
ABSTRAK	xi
<i>ABSTRACT</i>	xii
SENARAI GAMBAR	xiii
SENARAI RAJAH	xiv

BAB 1 PENGENALAN

1.1 Pengenalan	1
1.1.1 Latar Belakang Kewujudan Muzium	2-3
1.1.2 Sejarah Perkembangan Muzium di Malaysia	4
1.1.3 Negeri Johor	5
1.1.4 Daerah Pontian	6
1.1.5 Sejarah Etnik Bugis	7-8
1.1.6 Etnik Bugis di Johor Bahru	9-10
1.1.7 Muzium Bugis	11-12
1.1.8 Latar Belakang Pengurus Muzium Bugis	13-14
1.2 Permasalahan Kajian	15

1.3	Persoalan Kajian	16
1.4	Objektif Kajian	17
1.5	Kepentingan Kajian	18
1.6	Limitasi Kajian	19
1.7	Lokasi Kajian	20-21
1.9	Rumusan	22

BAB 2 SOROTAN KESUSASTERAAN

2.1	Pendahuluan	23
2.1.1	Bahan Koleksi	24
2.1.2	Pengurusan Koleksi	25
2.1.3	Definisi Muzium	26
2.2	Fungsi Muzium	27
2.3	Keutamaan Terhadap Pengurusan	28
2.4	Pengurusan Dalam Sesebuah Muzium	29-31
2.5	Rumusan	32

BAB 3 METHODOLOGI KAJIAN

3.1	Methodologi Kajian	33
3.2	Teknik Pengumpulan data	34
3.2.1	Data Primer	35
3.2.2	Data Sekunder	36
3.3	Kaedah Kualitatif	37-38

3.4 Teori	39-41
3.4.1 Pengembangan rangka kerja terhadap perkara yang akan dikaji	42
3.5 Rumusan	43

BAB 4 DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

4.1 Fungsi muzium di bawah kriteria Assets	
i. Koleksi	44-50
ii. Dokumentasi	51
iii. Pemeliharaan dan Pemuliharaan	52-56
4.2 Fungsi Muzium di bawah kriteria Activities	
i. Interpretasi	57-59
ii. Kajian	60
iii. Pameran	61-63
4.3 Rumusan	64

BAB 5 RUMUSAN DAN CADANGAN

5.1 Pendahuluan	65
5.2 Rumusan	66-71
5.3 Cadangan Kepada Pihak Muzium	72-73
5.4 Cadangan Kepada Pengkaji Akan Datang	74-75
5.5 Rumusan	76

BIBLIOGRAFI	77-78
--------------------	-------

LAMPIRAN	79-84
-----------------	-------

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk mengkaji fungsi-fungsi aset dan aktiviti yang terdapat di Muzium Bugis Pontian Johor. Terdapat dua objektif kajian yang diutarakan oleh pengkaji iaitu mengenalpasti fungsi-fungsi muzium yang dijalankan dan mendokumentasikan hasil daripada fungsi muzium yang dilaksanakan berdasarkan teori yang dipilih sebagai landasan kajian. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif di mana pengkaji mengaplikasikan kaedah pemerhatian dan temubual bersama pengurus muzium tersebut. Secara keseluruhannya, kajian ini diharapkan dapat memberi manfaat kepada pihak yang berkepentingan seperti masyarakat, pelajar dan juga para pengkaji akan datang.

ABSTRACT

This study aimed to investigate the functions of the assets and activities that are applied in Museum Bugis Pontian Johor. There are two objectives to be achieved, namely to identify the functions performed by the museum and documenting the results of the functions performed by the selected theory as the basis of the study. This study used a qualitative method approach in which researchers apply the methods of observation and interviews with the managers of the museum. Hopefully, the research is expected to be beneficial to all stakeholders such as community, students and future researchers.

SENARAI GAMBAR**MUKA SURAT**

1.0	Pemilik Muzium Bugis Johor	14
1.2	Peta ke Muzium	20
1.3	Papan tanda menunjukkan lokasi Muzium Bugis	21
1.4	Muzium Bugis Pontian Johor	21
4.1	Cenderahati daripada Gabenor Sulawesi	45
4.2	Al-quran pada kulit kambing	46
4.4	Buku rekod pengunjung	51
4.6	Barang yang mengalami kerosakan	55
4.7	Maklumat yang diletakkan pada koleksi	56
4.8	Ruang motivasi	57
4.9	Arca hasil daripada kajian pemerhatian	59
4.10	Pameran di sudut senjata yang keris	60
4.11	Pameran barang-barang tembaga	61
4.12	Barang barang lain yang dipamerkan	62

SENARAI RAJAH**MUKA SURAT**

2.1 Pemahaman terhadap pengurusan	28
2.2 Ringkasan kepada pengurusan sebuah muzium	29
3.1 Teori rangka kerja yang dipilih	39
2.2 Pengembangan rangka kerja	42
4.3 Koleksi di Muzium Bugis	50
4.5 Cara pemeliharaan koleksi	54

BAB 1

PENGENALAN KAJIAN

1.1 Pengenalan

Kajian ini bertujuan untuk mengkaji fungsi-fungsi muzium yang dijalankan di Muzium Bugis Pontian Johor.

Muzium bugis adalah sebuah muzium yang mempamerkan bahan-bahan koleksi yang digunakan oleh masyarakat bugis pada masa dahulu. Seperti organisasi atau institusi lain, muzium juga terdapat fungsi-fungsinya tersendiri. Pengkaji merujuk kepada journal terdahulu, buku-buku dan artikel dalam melaksanakan kajian ini. Seterusnya kajian ini akan didokumentasikan terhadap hasil kajian yang diperoleh untuk mencapai objektif kajian ini.

1.1.1 Latar Belakang Kewujudan Muzium

Berdasarkan penulisan Abdullah bin Haji Jedi (1975), muzium merujuk kepada sebuah bangunan yang menyimpan khazanah berkaitan warisan sejarah bangsa terhadap sesebuah negara. Pada asalnya, istilah muzium berasal daripada bahasa Yunani iaitu '*muoseion*' yang membawa maksud tempat suci yang dapat menghiburkan para pengunjungnya. Sedikit sejarah tentangnya ialah di mana ia merujuk kepada nama sebuah binaan kuil Sembilan Dewi Muses, anak-anak Dewa Zeus yang melambangkan ilmu dan kesenian. Dewa Zeus mengarahkan anak perempuannya untuk menjaga hal yang berkaitan dengan kesenian, sejarah, tarian, astronomi, syair dan keagamaan. Di tempat tersebut juga adalah tempat yang mempamerkan hasil kerja seni rakyat yang mempunyai kaitan dengan peristiwa lampau yang dianggap suatu zaman kegemilangan yang membanggakan.

Selain itu, kewujudan muzium yang pertama di dunia ini dipercayai terdapat di Mesir yang dikenali sebagai Muzium Alexenderia. Ia dipercayai telah wujud sekitar kurun ke 3 SM oleh Ptolemy II. Perkara ini berikutan daripada inkripsi yang ditulis oleh Tiberius Claudius dari Rom pada sekitar tahun 56 Masihi. Kewujudan muzium pada awalnya untuk menjadi tempat bagi para sarjana dan ahli akademik untuk berkumpul dan berkongsi pendapat serta mengkaji sejarah, sastera, fizik, falsafah, matematik dan lain-lain. Di Muzium Alexenderia pada asalnya, pemerintahnya berazam untuk membentuk peradaban mereka pada zaman itu untuk ke peringkat yang lebih tinggi. Pemerintah tersebut mengarahkan supaya semua buku-buku di dunia disalin oleh rakyatnya sehingga menjadikan Kota Alexenderia dikenali sebagai kota intelektual pada zaman tersebut.

Buku-buku yang disalin juga terdapat sumber yang diperoleh melalui peminjaman daripada pedagang-pedagang yang singgah di pelabuhan Alexandria yang disalin semula di atas gulungan kerta Papyrus untuk tujuan dokumentasi. Antara falsah yang terkenal pada masa itu termasuklah Aratos dan Sophocles dalam bidang seni dan sastera, buku falsafah Plato dan Aristoteles, Herodotus dan Hecateus dalam bidang sejarah. Namun begitu, terdapat sebuah salinan yang paling berharga iaitu salinan undang-undang Roma Purba yang ditulis 700 sebelum kelahiran Nabi Isa As. Malangnya, kebanyakan koleksi-koleksi tersebut telah musnah akibat daripada beberapa peristiwa hitam yang melibatkan peperangan dunia.

1.1.2 Sejarah Perkembangan Muzium di Malaysia

Menurut **B.A.V Peacock (1955)**, dalam penulisannya iaitu '*A Report on Museum In Malaya 1954*' , pada abad ke 20 di Tanah Melayu, muzium dikenali sebagai 'sekolah gambar'. Muzium pertama yang dibina di Malaysia ialah Muzium Perak di Taiping pada tahun 1883. Tercetusnya penubuhan muzium tersebut adalah berasal daripada idea oleh Residen British Perak pada ketika itu yang dikenali sebagai Sir Hough Low. Beliau telah mengarahkan Leornard Wray Junior yang merupakan seorang Pegawai Penguatkuasa dalam Organisasi Pentadbiran Taman Bukit Larut untuk mengumpulkan bahan-bahan yang mempunyai nilai sejarah, geologi, etnologi, sosio-ekonomi dan botani. Pihak Inggeris pada ketika itu memikirkan bahawa perlunya wujud sebuah kawaan yang menempatkan dan mengkaji berkaitan adat resam dan budaya setempat. Antara tujuan pihak Inggeris mewujudkan tempat tersebut ialah untuk memudahkan mereka mentadbir jajahannya di samping untuk memahami cara hidup masyarakat tempatan. Oleh yang demikian, ia menunjukkan pihak Inggeris telah memberi sumbangan kepada masyarakat yang dijajah pada ketika itu. Seterusnya pada tahun 1888, sebuah lagi muzium telah dibina di Kuching Sarawak. Muzium tersebut dikenali sebagai Muzium Sarawak yang diasaskan oleh Raja Sarawak kedua iaitu Sir Charles Brooke. Seterusnya, Muzium Selangor pula ditubuhkan pada tahun 1907 di mana ia merupakan muzium ketiga yang dibina antara yang terawal di Tanah Melayu. Namun begitu, bagunannya hampir musnah ekoran daripada letupan bom yang digugurkan oleh kapal B29 tentera Bersekutu pada 10 Mac 1945. Peristiwa tersebut adalah sebuah kejadian yang berlaku semasa di akhir Perang Dunia Kedua. Apabila Malaysia mencapai kemerdekaan, Muzium Negara dibina di atas lokasi yang sama dan dirasmikan pada 31 Ogos 1963.

1.1.3 Negeri Johor

Berdasarkan sumber daripada Portal Rasmi Kerajaan Negeri Johor Darul Takzim, Johor ialah salah sebuah negeri daripada 14 buah negeri di Malaysia dengan berkedudukan di lokasi paling selatan di dalam peta Malaysia. Negeri Johor juga yang dikenali sebagai penghujung benua asia mempunyai lapan buah daerah meliputi daerah Mersing, Kluang, Segamat, Pontian dan lain-lain. Etnik masyarakat yang terdapat di Johor adalah terdiri daripada masyarakat Jawa, Banjar dan Bugis dan juga beberapa etnik lain. Taburan penduduk masyarakat tersebut adalah secara tidak sekata dan ada sesetengahnya bersifat kedaerahan.

1.1.4 Daerah Pontian

Berdasarkan Portal Rasmi Majlis Daerah Pontian (MDP), Pontian adalah sebuah daerah yang terletak di lokasi daerah penghujung benua asia. Hal in bermakna daerah ini terletak di kawasan paling selatan mengikut peta negeri Johor. Di daerah ini, terdapat beberapa pusat pelancongan utama negeri Johor seperti Gunung Pulai, Tanjung Piai, dan lain-lain termasuklah Taman Rekreasi Pantai Rambah. Bandar Pontian mempunyai keluasan seluas 388.8 hektar yang mempunyai taburan penduduk berjumlah 26,400 orang pada tahun 1988 dan bertambah dari masa ke semasa.

Taman rekreasi Pantai Rambah ini adalah sebuah pusat rekreasi awam yang berhadapan dengan lautan selat Melaka. Taman ini dilengkapi dengan binaan-binaan unik seperti wakaf, jambatan pulau pinang, dan juga binaan di mana menempatkan sebuah muzium yang dikenali sebagai Muzium Bugis. Muzium ini terletak di lokasi tengah-tengah taman rekreasi ini (Portal MDP).

1.1.5 Sejarah Etnik Bugis

Sejak dari zaman kuno atau dahulu kala, etnik Bugis dikenali sebagai sebuah etnik yang bercirikan dengan tabiat untuk melancong dan juga berdagang (*Sompe*). Menurut Ammarell (2002) pengembaraan etnik Bugis adalah dikategorikan sebagai aktiviti untuk mencari nasib yang lebih sempurna, takdir atau untuk membentuk kehidupan mereka ke arah yang lebih baik atau dalam istilah Bugis dikenali sebagai *massappa dale*. Tabiat mereka tersebut adalah berkaitan dengan budaya keusahawanan dalam masyarakat Bugis.

Jajahan Bugis bukan sahaja hanya berasal daripada masalah ekonomi, malah ia juga melibatkan permasalahan dalam politik. Segala kekacauan yang berlaku di tanah Bugis yang kini dikenali sebagai *South Sulawesi Province, Indonesia*) telah menyebabkan mereka berkeputusan untuk meninggalkan tanah kelahiran mereka dan berhijrah. Menurut Kesuma, 2004, Antara faktor lainnya ialah ia dipengaruhi oleh keinginan etnik Bugis tersebut untuk mendapatkan kebebasan dan seterusnya melibatkan diri dalam bidang perdagangan.

Antara identiti budaya etnik Bugis adalah berkaitan dengan konsep Bugis iaitu *Siri* dan *pesse* (Mustafa. M Y, 2003). Kedua-dua ciri budaya Bugis tersebut mempunyai kekuatan nilai moral di sebalik kisahnyanya. Konsep *Siri* ialah merujuk kepada pergaulan yang berlatarbelakangkan sifat rendah diri, sifat malu dan juga kehormatan.

Contoh kepada konsep *Siri* ini ialah perlunya / mustahak untuk mempertahankan hak yang tidak dirampas. Konsep ini disokong oleh masyarakat Bugis itu sendiri dan disahkan oleh prinsip “*lebih baik mati siri, berbanding dengan hidup sendiri tidak mempunyai siri*”. Manakala konsep *passe* pula merujuk kepada kaitan secara rapat terhadap kekuatan ikatan tali persaudaraan untuk mengukuhkan ikatan hidup bermasyarakat.

Tradisi Bugis amat mementingkan kepentingan terhadap semangat berkolaborasi dalam pembangunan modal insan mereka. Oleh yang demikian, konsep *siri* dan *passe* ini telah menjadi cara hidup untuk pedagang imigran Bugis supaya mereka akan menjadi pedagang yang dihormati dan dicontohi oleh pedagang lain seperti untuk memperkukuh semangat dan hubungan dominasi pedagang.

1.1.6 Etnik Bugis di Johor Bahru

Menurut (Andaya, 1975), etnik Bugis bermigrasi ke Johor bermula sejak dari kurun ke 17 sehinggalah ke hari ini. Berdasarkan maklumat daripada bancian penduduk Indonesia dari tahun 2000-2010, etnik Bugis yang menghuni di negara tersebut adalah berjumlah seramai 5,157,000, (Indonesia BPS,2003). Manakala di Malaysia adalah berjumlah seramai 728.465 (Malaysia BPS,2003). Di Johor Bharu, menurut (Kesuma,2004) terdapat seramai 60,000 etnik Bugis yang tinggal menetap di Johor dan kebanyakan daripada mereka adalah datang dari daerah Wajo, Indonesia.

Etnik Bugis yang bermigrasi ke Johor terutamanya yang berada di daerah Pontian juga membawa identiti dan nilai budaya mereka tersendiri sama ada budaya dalam bentuk produk mahupun bukan dalam bentuk produk. Pada permulaan awal kedatangan mereka, mereka mampu untuk memelihara budaya mereka kerana mereka datang dari luar, bercampur dengan masyarakat tempatan, dan berkahwin dalam kalangan komuniti mereka. Namun begitu, kini kebanyakan budaya mereka telah diasimilasikan dengan budaya masyarakat tempatan di mana ia dapat dilihat melalui golongan masyarakat muda mereka telah mencampur adukkan budaya pakaian dan juga gaya hidup harian mereka (Halimah, 1980).